

ВІДГУК

офіційного опонента *Шульги М.В.* на дисертацію

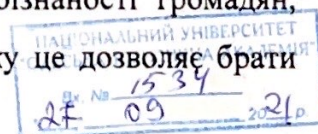
Демчук Тетяни Ігорівни

*“Правове забезпечення реалізації права на доступ
до екологічної інформації”,*

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 – Право

На сучасному етапі розвитку суспільства право на доступ до екологічної інформації є одним із найважливіших у системі екологічних прав людини. Через кризовий стан довкілля особливої актуальності в умовах глобалізації набувають проблеми забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації. У законодавстві України містяться достатньо прогресивні принципи участі громадськості в прийнятті екологічно значущих рішень та вільного доступу до екологічної інформації. Однак створення в Україні ефективного механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації повинно стати важливим кроком на шляху формування громадянського суспільства.

Сучасне суспільство почало усвідомлювати серйозні наслідки негативного впливу на навколишнє середовище, які сталися в результаті природних або техногенних аварій та призвели до погіршення стану екологічних благ і шкодять природнім основам життя людини. Доступ до екологічної інформації є вкрай важливим для суспільства. Це пов'язано із забезпеченням громадян інформацією про стан довкілля та можливістю втручання у процес прийняття екологічно важливих рішень, що відіграє важливу роль у підвищенні екологічної освіти та обізнаності громадян, будучи незамінним інструментом. В кінцевому рахунку це дозволяє брати

участь у вирішенні еколого значимих питань.

Обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку актуалізує вивчення норм європейського і міжнародного законодавства з досліджуваної проблематики. Прозорість у доступі громадськості до екологічної інформації нині є показником якості демократії і пріоритетності екологічної політики держави.

В юридичній науці України поки що відсутнє комплексне дослідження правових засад реалізації права на доступ до екологічної інформації. Дослідження актуальних питань у зазначеній сфері існує лише на рівні окремих наукових публікацій. Відсутність теоретичних досліджень з правових питань реалізації права на доступ до екологічної інформації суттєво впливає на якість законодавчого забезпечення у цій царині, що значною мірою й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи та її науково-практичне значення зумовлюються необхідністю подальшого аналізу реалізації права на доступ до екологічної інформації за законодавством України та зарубіжних країн, вдосконалення чинного екологічного законодавства в цій сфері та практики його застосування.

У контексті вищевикладеного, слід підтримати актуальність рецензованої роботи, спрямованої на комплексний науковий аналіз правових аспектів забезпечення форм та методів реалізації права на доступ до екологічної інформації, формулювання наукових висновків та практичних рекомендацій щодо вдосконалення відповідних правових приписів.

За своїми масштабами, проблемністю, суспільною та науковою значущістю обрана тема цілком відповідає важливим та пріоритетним напрямам щодо наукових досліджень за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження Демчук Тетяни Ігорівни беззаперечно є актуальною, а її формулювання повністю відповідає характеру проблеми та змісту роботи.

Актуальність даної теми підкреслює її зв'язок з нормами Конституції України, Закону України “Про оцінку впливу на довкілля” від 23 травня 2017 року, Закону України “Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання” від 14 січня 1998 року, Кримінального кодексу України тощо, а сама дисертація виконана відповідно до плану дослідницької роботи кафедри аграрного, земельного та екологічного права “Стратегія еволюції аграрних, земельних та екологічних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України” в межах комплексної теми Національного університету “Одеська юридична академія” – “Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір” на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Дисертація відповідає необхідним вимогам щодо наукової новизни. Наукова новизна дисертаційного дослідження Демчук Т.І. полягає в тому, що авторкою вперше у вітчизняній еколого-правовій науці здійснено комплексне наукове дослідження правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації.

Дисертантці вдалося провести глибоке та повне вивчення питань, пов'язаних із дослідженням генези поняття “екологічна інформація” в науці екологічного права та екологічному законодавстві, характеристикою методологічних засад дослідження поняття та змісту екологічної інформації; визначенням поняття та юридичної природи права на доступ до екологічної інформації; розкриттям правових форм та засобів забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації; визначенням правових наслідків порушення права на доступ до екологічної інформації; аналізом правового регулювання доступу до екологічної інформації в країнах-членах Європейського Союзу; дослідженням правових аспектів реалізації права на доступ до екологічної інформації в країнах пострадянського простору та ін.

Належний ступінь обґрунтованості висновків та теоретичних положень дисертації досягнутий завдяки використанню різноманітних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання.

При написанні використовувались: діалектичний, системного синтезу та аналізу, формально-логічний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, історико-правовий та інші методи наукового пізнання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлений, передусім раціональною та логічно узгодженою структурою дисертаційного дослідження. Дисертація є логічно завершеним дослідженням. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків по дисертаційному дослідженню, списку використаних джерел. Змістовність та достовірність результатів роботи забезпечується посиланнями дисертантки на праці провідних науковців, широким застосуванням національної джерельної бази.

У вступі дисертаційного дослідження обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено його мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, теоретичну, методологічну основи роботи, наукові положення, що характеризують її новизну, практичне та теоретичне значення зроблених висновків і пропозицій, їх апробацію.

Перший розділ дисертації присвячений характеристиці доктринальних та нормативних підходів до розуміння екологічної інформації. У зазначеному розділі досліджено генезу поняття “екологічна інформація” в науці екологічного права та в екологічному законодавстві (підрозділ 1.1.), здійснено аналіз методологічних засад дослідження поняття та змісту екологічної інформації (підрозділ 1.2.).

Другий розділ дисертації присвячено розгляду механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні. Зокрема, досліджується поняття та юридична природа права на доступ до екологічної інформації (підрозділ 2.1.), правові форми та засоби забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації (підрозділ 2.2.), правові наслідки порушення права на доступ до екологічної інформації (підрозділ 2.3.).

У третьому розділі дисертаційного дослідження охарактеризовано у

порівняльно-правовому аспекті забезпечення права на доступ до екологічної інформації в європейському та міжнародному праві. Зокрема, досліджується досвід країн-членів Європейського Союзу (підрозділ 3.1.), країн пострадянського простору (підрозділ 3.2.) та країн Азії (підрозділ 3.3.).

У висновках дисертації, які мають як практичне, так і теоретичне значення, згруповані пропозиції щодо вдосконалення правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні.

Дисертантка підбрала, опрацювала та використала більшість наявних по темі публікацій. Окрім літератури з екологічного права, вона дослідила відповідну кількість праць з інших галузей юридичних наук (земельне, адміністративне, трудове, кримінальне право тощо).

В поданій до захисту дисертації сформульований ряд важливих висновків і рекомендацій, що є новими для науки екологічного права, достатньо аргументованими та виваженими.

Заслуговує на увагу вперше запропоноване поняття “доступу до екологічної інформації” як врегульованого законодавством права громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також права безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій [с. 210 дис.].

Дисертанткою вперше запропоновано створення інформаційної платформи та мобільного додатку на базі веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації. Концептуальна ідея платформи та додатку полягає в постійному або періодичному оновленні механізму обробки екологічної інформації центральними органами виконавчої влади з питань охорони природного середовища та подальшого швидкого обміну інформацією про стан довкілля [с. 211 дис.].

Теоретичним здобутком авторки є вперше виділені чотири етапи трансформації поняття “екологічна інформація”, зокрема: I-й етап (1950-1972 рр.) – проголошення права на отримання та передачу інформації (в тому числі екологічної); II-й етап (1972-1990 рр.) – закріплення Стокгольмською декларацією 1972 р. права на поширення інформації та забезпечення доступу до вільного і безперешкодного обміну інформацією; III-й етап (1990-1998 рр.) – ознаменований закріпленням поняття “екологічна інформація” у Директиві Ради 90/313/ЄЕС; IV-ий етап (1998 р. – по сьогоднішній день) – пов’язаний з прийняттям Орхуської конвенції, яка безпосередньо містить основне тлумачення терміна “екологічна інформація”, та її ратифікацією практично всіма країнами Європи [с. 9-10 дис.].

Дисертанткою удосконалено визначення терміна “екологічна інформація”, як будь-якої інформації в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об’єктів – земель, вод, надр, ґрунтів, ландшафту, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічного різноманіття і його компонентів, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію з об’єктами навколишнього природного середовища; джерел, факторів, матеріалів, речовин, продукції, енергії, фізичних факторів (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров’я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій та техногенних катастроф, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об’єкти та здоров’я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; стан здоров’я та безпеку людей, їх умови життя, стан об’єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан

складових довкілля; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; правові режими використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища; надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які засвідчують право використання природних ресурсів; оцінку впливу діяльності суб'єктів господарювання на природні об'єкти і здоров'я людей та ін. [с. 10-11 дис.].

Певний науковий інтерес становить позиція авторки щодо удосконалення підходів до розмежування понять “екологічна інформація”, “інформація про навколишнє природне середовище”, “інформація про навколишнє середовище”, “інформація про стан довкілля”. Авторкою встановлено, що термін “довкілля” є ширшим ніж терміни: “навколишнє природне середовище” та “навколишнє середовище”, оскільки перелік складових частин довкілля не є вичерпним і охоплює все, що оточує людину. Обґрунтовано доцільність використання в законодавстві терміна “екологічна інформація” як такого, що відповідає положенням права Європейського Союзу [с. 11 дис.].

Заслуговує на підтримку пропозиція авторки створити так звані “банки екологічної інформації” або систему електронного врядування, які б забезпечили збір та поширення інформації та гарантували безперешкодний доступ до інформації про стан довкілля та ін. [с. 66 дис.].

Імпонує також пропозиція щодо необхідності завантаження і оприлюднення екологічної інформації на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. В цьому зв'язку, як слушно підкреслює авторка, доцільно створити мобільний додаток з доступною та актуальною екологічною інформацією. Громадяни, завантаживши екологічний додаток до свого смартфона, отримали б доступ до необхідної екологічної інформації [с. 72 дис.].

Цікавим видається порівняльно-правовий аналіз забезпечення права на доступ до екологічної інформації в зарубіжних країнах, позитивний досвід яких може бути використаний в Україні [с. 32 дис.].

Заслуговує на увагу твердження про необхідність розробки та прийняття Закону України “Про доступ до екологічної інформації”, який регулюватиме механізм доступу до екологічної інформації та ін.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, належним чином обґрунтовані і характеризуються високим ступенем наукової достовірності.

Практична значимість дисертації Демчук Тетяни Ігорівни полягає в можливості їх використання: у науково-дослідницькій роботі – для подальшої розробки проблем реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні, при написанні наукових робіт з цієї проблематики; у нормотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України з питань реалізації права на доступ до екологічної інформації; у правозастосовній діяльності – у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування та судової влади для вдосконалення процедури доступу громадян до екологічної інформації; у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни “Екологічне право” і підготовці відповідних спецкурсів, підручників та навчальних посібників екологічного спрямування.

Оцінюючи повноту викладу основних результатів дисертації, зазначимо, що основні результати дослідження, висновки та рекомендації апробовані у восьми наукових статтях, дві з яких надруковані у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, одна – у зарубіжному періодичному виданні, а також доповідалися на дванадцяти міжнародних науково-практичних конференціях та круглих столах.

Таким чином, проведений аналіз дисертаційної роботи Демчук Т.І. дає підстави для висновку про те, що сформульовані дисертанткою і винесені на

захист положення є вагомим особистим вкладом дисертантки в розвиток науки екологічного права і становлять безперечну наукову новизну.

Констатуючи позитивні положення даної роботи, разом з тим, до неї можна висловити й певні зауваження критичного характеру, вказати на деякі прогалини та положення, що є суперечливими, дискусійними або вимагають додаткової аргументації, корегування.

1. Відповідно до ст. 25 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року основними джерелами екологічної інформації виступають, зокрема, дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів тощо. Проте, на жаль, у представленій до захисту дисертаційній роботі недостатньо приділено уваги дослідженню ведення моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, дані яких виступають основними джерелами екологічної інформації. При захисті роботи бажано було б навести аналіз їх ролі у забезпеченні реалізації права на доступ до екологічної інформації.

2. У вступі дисертаційного дослідження слушно зазначається, що метою права безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля є реалізація чи захист своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій [с. 9 дис.]. У зв’язку з цим видається доцільним в основному змісті роботи системно продемонструвати зв’язок між збиранням й поширенням інформації про стан довкілля й реалізацією та захистом своїх прав та інтересів та забезпеченням стратегічних завдань та функцій держави. Запропонований підхід дозволив би визначити певну специфіку реалізації права на доступ до екологічної інформації.

3. Імпонує ідея дисертантки щодо необхідності врахування законів природи та визнання закономірностей її розвитку з метою досягнення балансу між екологічною ефективністю та екологічною безпекою [с. 55 дис.]. Цікавим було б почути бачення та висновки авторки в контексті правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації.

4. Підтримуючи пропозицію авторки щодо доцільності створення та впровадження нових правових систем обробки екологічної інформації в органах державної влади та в органах місцевого самоврядування [с. 126 дис.]. Зазначимо, що доцільно чітко вказати види таких правових систем та особливості їх впровадження.

5. На думку дисертантки, реалізація права на доступ до екологічної інформації може здійснюватися в активній та пасивній формах [с. 126 дис.]. Водночас в будь-якому разі реалізація права на доступ до інформації передбачає саме певні активні дії з боку особи, як-от: ознайомлення зі звітами, з певними проєктами та програмами, законодавчими актами; пошук відповідної інформації в Інтернеті тощо. Отже, пропозиція дисертантки щодо виокремлення пасивної форми у цій царині потребує додаткового обґрунтування.

6. У підрозділі дисертації 2.1. “Поняття та юридична природа права на доступ до екологічної інформації” авторці при захисті доцільно було б уточнити, що саме вона розуміє під юридичною природою права на доступ до екологічної інформації.

Але наведені зауваження мають рекомендаційний, дискусійний характер і істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Демчук Т.І. та не зменшують її теоретичну та науково-практичну значимість як для науки екологічного права, так і для правозастосовної практики. Дисертація вносить конкретний вклад у розвиток еколого-правової науки взагалі, та у дослідження правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації зокрема.

Аналіз дисертації Демчук Т.І. та праць, опублікованих за темою дисертації, свідчить про актуальність обраної теми дослідження, достатню обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність і новизну, повноту їх викладу в опублікованих працях у фахових виданнях.

Таким чином, підсумовуючи викладене, слід відзначити, що дисертаційна робота Демчук Т.І. є самостійним науковим дослідженням, завершеною науково-прикладною роботою, основна цінність якої полягає в сформульованих дисертанткою обґрунтованих висновках та пропозиціях щодо вдосконалення відповідних правових приписів.

Що ж стосується тих висновків і пропозицій, які винесені на захист, то практично всі вони є достатньо аргументованими і становлять самостійний творчий доробок дисертантки.

Дисертаційна робота за своїм змістом і формою відповідає встановленим нормативним вимогам та профілю спеціальності 081 – Право.

Дисертація оформлена у повній відповідності з вимогами, що, пред'являються до монографічних досліджень такого типу.

Публікації дисертантки повною мірою відображають зміст дисертації.

Загальний висновок: Дисертаційне дослідження *“Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації”* повністю відповідає вимогам, передбаченим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (із змінами від 9 червня 2021 р. № 608) “Про присудження ступеня доктора філософії”, Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 “Про затвердження вимог до оформлення дисертації”, а його авторка – *Демчук Тетяна Ігорівна* – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент,
завідувач кафедри земельного та
аграрного права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
д.ю.н., професор,
член-кореспондент НАПрН України

[Signature] М.В. Шульга

